

SPECIAL ISSUE

JOURNAL OF FUNDAMENTAL STUDIES

ЖУРНАЛ ФУНДАМЕНТАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ
ФУНДАМЕНТАЛ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

VOLUME II | ISSUE 3 | MAY-JUNE | 2024

ISSN: 2181-4031

Available online at www.imfaktor.com

ISSN: 2181-4031
DOI Journal 10.56017/2181-4031

ФУНДАМЕНТАЛ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

II-ЖИЛД, 3 СОН

ЖУРНАЛ ФУНДАМЕНТАЛЬНЫ ИССЛЕДОВАНИЙ

ТОМ- II, НОМЕР 3

JOURNAL OF FUNDAMENTAL STUDIES

VOLUME-II, ISSUE 3

ТОШКЕНТ – 2024

ФУНДАМЕНТАЛ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

ЖУРНАЛ ФУНДАМЕНТАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ | JOURNAL OF FUNDAMENTAL STUDIES

№ 3 (2024) DOI <http://dx.doi.org/10.56017/2181-4031-2024-3>

Бош муҳаррир:

Тураев Б.

– фалсафа фанлари доктори, профессор

Масъул муҳаррир:

Расулова Д.

– иқтисодиёт фанлари доктори, доцент

Таҳририят аъзолари:

1. Каримов Б. – тарих фанлари номзоди, доцент
2. Ходжаметова Гулчира Илишевна – тарих фанлари номзоди, профессор
3. Ҳайдаров Ўрал Ахмадович – иқтисодиёт ф.б.ф.д (PhD), доцент
4. Мусаев Джамалиддин Камалович – юридик ф.б.ф.д (PhD), доцент
5. Жамолдинов Хумоюн Бахтиёрбек ўғли – юридик ф.б.ф.д (PhD), доцент в.б
6. Узакова Зарина Фуркатовна – социология ф.б.ф.д (PhD), доцент
7. Мамадияров Дилшод Уралович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент
8. Тўраев Шавкат Нишонович – фалсафа фанлари номзоди, доцент
9. Бердиева Гулмира Аминовна – тарих фанлари номзоди
10. Гаипов Жасур Бахром ўғли – иқтисодиёт ф.б.ф.д (PhD)
11. Сохибова Лола Жонибоевна – фалсафа ф.б.ф.д (PhD)
12. Шарипов Дилшод Бахшиллоевич – сиёсатшунос, эксперт
13. Содиржонов Мухриддин
Махамадаминович – социология ф.б.ф.д (PhD)
14. Саттаров Дилшод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент
15. Турақулов Акмалжон Анварович – фалсафа ф.б.ф.д (PhD)
16. Каримов Бозарқул Худдайбердиевич – фалсафа фанлари номзоди

“Фундаментал тадқиқотлар” илмий-амалий журнали 2022 йил 22 декабрь куни № 054837-сонли гувоҳнома билан оммавий ахборот воситаси сифатида давлат рўйхатидан ўтказилган.

Мазкур журнал 6 та халқаро маълумотлар базаларида индексланган бўлиб, жорий йил учун UIF 2023 = 7.5 “импакт-фактор” кўрсаткичига эга.

Ўзбекистон Республикаси Олий таълим, фан ва инновациялар вазирлиги ҳузуридаги Олий аттестация комиссиясининг 2023 йил 24 июлдаги 01-02/1199-сонли хатига мувофиқ ушбу журналда чоп этилган мақолалар хорижий мақолалар сифатида тан олинади.

Саҳифаловчи\Page Maker\Верстка: Абдураҳмон Хасанов

Таҳририят манзили: Тошкент шаҳар, Учтепа тумани, “Ватан” МФЙ, Чилонзор 24-мавзеси, 2/27-уй. Почта индекси 100152. Веб-сайт: www.imfaktor.uz/com

Телефон номер: +99894-410 11 55, **E-mail:** tahririyat@imfaktor.uz

© “ИМФАКТОР Pages” илмий нашриёти, 2024 йил.

© Муаллифлар жамоаси, 2024 йил.

ФУНДАМЕНТАЛ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

ЖУРНАЛ ФУНДАМЕНТАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ | JOURNAL OF FUNDAMENTAL STUDIES

QURBONOVA Pokiza Umidjon qizi

*Iqtisodiyot va moliya vazirligi huzuridagi
Bojxona qo‘mitasi, bojxona instituti
kursanti*

MAMATOV Shuxrat Halikulovich

*Iqtisodiyot va moliya vazirligi huzuridagi
Bojxona qo‘mitasi, bojxona instituti
“Maxsus-huquqiy” fanlar kafedrasi
o‘qituvchisi b/x mayori
<https://doi.org/10.5281/zenodo.11118545>*

TASHQI IQTISODIY FAOLIYAT SOHASIDAGI JINOYATLARNI MALAKALASJDA MILLIY VA XORIJIY DAVLATLAR QONUNCHILIGI

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada tashqi iqtisodiy faoliyat sohasidagi jinoyatlar tushunchasi, belgilari va o‘ziga xos xususiyatlarining mazmuni, shuningdek, xorij mamlakatlari qonunchiligini o‘rgangan holda ushbu turdagi jinoyatlarni malakalashni yanada takomillashtirish hamda xorijiy mamlakatlar me‘yorlarini milliy qonunchilikka implementatsiyasi tadqiq qilingan.

Kalit so‘zlar: tashqi iqtisodiy faoliyat, bojxona sohasidagi jinoyatlar, milliy va xorijiy qonunchilik, normalar implementatsiyasi.

ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВО ОТЕЧЕСТВЕННЫХ И ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАН ПО КВАЛИФИКАЦИИ ПРЕСТУПЛЕНИЙ В СФЕРЕ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассмотрены содержание понятия, признаки и особенности преступлений в сфере внешнеэкономической деятельности, а также дальнейшее совершенствование квалификации данного вида преступлений путем изучения законодательства зарубежных стран, реализации исследуются нормы зарубежных стран в национальное законодательство.

Ключевые слова: внешнеэкономическая деятельность, преступления в сфере таможенного дела, национальное и зарубежное законодательство, исполнение норм.

LEGISLATION OF DOMESTIC AND FOREIGN COUNTRIES ON THE CLASSIFICATION OF CRIMES IN THE FIELD OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY

ANNOTATION

The article examines the content of the concept, signs and features of crimes in the field of foreign economic activity, as well as further improvement of the qualifications of this type of crime by studying the legislation of foreign countries, and the implementation of the norms of foreign countries into national legislation.

Key words: foreign economic activity, crimes in the field of customs, national and foreign legislation, compliance with regulations.

O‘zbekiston iqtisodiyotini barqaror sur‘atlarda rivojlantirish omillaridan biri xususiy tadbirkorlik taraqqiyotini ta‘minlash hisoblanadi. Tadbirkorlik subyektlari faoliyatining eng muhim yo‘nalishlaridan biri – bu ularning tashqi iqtisodiy faoliyat (*keyingi o‘rinlarda TIF*), ya‘ni eksport va importdagi ishtirokidir. O‘zbekiston Respublikasining 2000-yil 26-maydagi 77-II-son “**Tashqi iqtisodiy faoliyat to‘g‘risida**”gi Qonuni [1] 3-moddasiga asosan, Tashqi iqtisodiy faoliyat deganda, O‘zbekiston Respublikasi yuridik va jismoniy shaxslarining xorijiy davlatlarning yuridik va jismoniy shaxslari, shuningdek xalqaro tashkilotlar bilan o‘zaro foydali iqtisodiy aloqalarni o‘rnatish va rivojlantirishga qaratilgan faoliyati tushuniladi.

O‘zbekiston Respublikasida ro‘yxatga olingan yuridik shaxslar, shuningdek O‘zbekiston Respublikasining hududida doimiy yashash joyiga ega bo‘lgan va yakka tartibdagi tadbirkor sifatida ro‘yxatga olingan jismoniy shaxslar tashqi iqtisodiy faoliyat bilan shug‘ullanishga haqlidir. O‘zbekiston Respublikasining davlat organlari, agar qonun hujjatlarida boshqacha qoida belgilanmagan bo‘lsa, tashqi iqtisodiy faoliyatni amalga oshirishlari mumkin. Xalqaro savdoning rivojlanishi, ishlab chiqarish integratsiyasining kengayishi va takomillashuvi tashqi iqtisodiy faoliyatning yanada kengayishiga sabab bo‘ladi.

Bugungi rivojlanib borayotgan iqtisodiy hayotda iqtisodiyotning bir xilda mo‘tadil ketishi uchun tashqi iqtisodiy faoliyatning ahamiyati katta hisoblanadi, shuningdek rivojlanib borayotgan bozor munosabatlarida turli davlatlar bilan siyosiy aloqalar singari iqtisodiy aloqalar ham rivojlanib boradi. Bu esa iqtisodiyotning muhim tarmog‘i hisoblanuvchi tashqi iqtisodiy faoliyat naqadar yuqori rol o‘ynashini bildiradi.

Diversifikatsiya va import o‘rnini bosishga o‘tish maqsadida iqtisodiyotning strategik muhim sohalarini rivojlantirish zaruriyatini hisobga olib, ishbilarmon doiralarning huquqlari va qonuniy manfaatlarini ta‘minlashning tegishli mexanizmlari mavjud davlat xavfsizlik tizimini mustahkamlash, shuningdek, davlat va xususiy investitsiyalarni jalb qilish va himoya qilish uchun shart-sharoitlar yaratish zarur.

Hozirgi kunda yurtimizda keng ko‘lamdagi islohotlar olib borilishiga qaramasdan tashqi iqtisodiy faoliyat sohasidagi, shu jumladan bojxona qonunchiligi buzilishi bilan bog‘liq huquqbuzarliklar ko‘lami va salmog‘i ko‘payib borishi kuzatilmoqda. Bojxona qonunchiligi buzilishi jinoyatlari huquqbuzarlarni noqonuniy yo‘llar bilan mo‘maygina daromad keltira olishi bilan qiziqтира olgan. Bundan tashqari ushbu sohadagi jinoyatlar eng moslashuvchan va ijtimoiy munosabatlarga tez kirishimlidir. Boshqa iqtisodiy jinoyatlar singari, ushbu sohadagi jinoyatlar mamlakatning iqtisodiy xavfsizligi asoslariga tajovuz qiladi.

O‘zbekistonda tashqi iqtisodiy faoliyat sohasi bilan bog‘liq munosabatlarni tartibga solish va uni mexanizmini yuritishda milliy huquqiy me‘yorlar ishlab chiqilgan. Tashqi iqtisodiy faoliyatda bojxona qonunchiligining normativ huquqiy asoslari yaratilgan va hozirgi globallashuv jarayonida ushbu mexanizmlar tobora takomillashib bormoqda, shuningdek ushbu normalarni xalqaro me‘yorlarga moslashtirish zarurati tug‘ilmoqda.

TIF sohasida sodir etiladigan jinoyatlar bo'yicha milliy qonunchiligimizning bir qator moddalarida javobgarlik belgilangan. Jumladan, **JKning 182-moddasi** [2] "Bojxona to'g'risidagi qonunchilikni buzish" jinoyati bevosita TIF sohasida sodir etilsa, shuningdek **175-modda** "O'zbekiston Respublikasi manfaatlariga xilof ravishda bitimlar tuzish", **177-modda** "Valyuta qimmatliklarini qonunga xilof ravishda olish yoki o'tkazish", **178-modda** "Chet el valyutasini yashirish", **184-moddasi** "Soliqlar yoki yig'imlar to'lashdan bo'yin tovlash" va boshqalar. Ammo, O'zbekiston Respublikasining amaldagi jinoyat qonunchiligida "tashqi iqtisodiy faoliyat" jinoyatning alohida turi sifatida qabul qilinmagan.

O'zbekiston Respublikasi Bojxona qo'mitasining 2019-yil 31-dekabrda **329-sonli buyrug'i** [3] bilan tasdiqlangan "O'zbekiston Respublikasi Davlat bojxona xizmati organlari tomonidan tashqi iqtisodiy faoliyat sohasidagi huquqbuzarliklar bo'yicha ish yuritish tartibi to'g'risida"gi Uslubiy qo'llanmaning 1-bob 2-qismida "**TIF sohasidagi huquqbuzarliklar** – yuridik va jismoniy shaxslar, davlat organlarining tashqi iqtisodiy faoliyat yuritish jarayonida sodir etiladigan huquqbuzarliklari tushuniladi"- deb ta'rif berilgan. Ushbu ta'rif TIF sohasida jinoyatlarni mazmunini to'liqligicha ochib bermagan va ushbu yo'nalishda birqator ilmiy tadqiqotchilarning fikrlari bilan tanishib chiqilsa, maqsadga muvofiq bo'ladi.

TIF sohasidagi jinoyatlar bo'yicha tadqiqot olib borgan aksariyat mualliflar ushbu tushuncha tajovuz obe'kti orqali shakllantirilishini ta'kidlaganlar. Masalan, L.D.Gauxman tashqi iqtisodiy faoliyat sohasidagi jinoyatlar ijtimoiy munosabatlarga to'g'ridan to'g'ri tajovuz qiladi va iqtisodiy manfaatlariga zarar etkazadi deb e'tirof etadi. B.V.Voljenkinning [4] so'zlariga ko'ra, bu jinoyatlar tashqi iqtisodiy faoliyat sohasidagi o'rnatilgan tartibni buzuvchi jinoiy harakatlardir, deb ta'riflaydi. Y.I.Suchkov [5] tashqi iqtisodiy faoliyat sohasidagi jinoyatlar barcha mulkchilik shakldagi jinoyatlarga ta'sir ko'rsatishini aytadi.

Shuningdek, tashqi iqtisodiy faoliyat - tashqi iqtisodiy aloqalarning barcha turlari, ya'ni iqtisodiy, ilmiy-texnikaviy va madaniy, tashqi savdo va chegara savdosi, sug'urta, bank, transport operatsiyalari, sayyohlik va xalqaro iqtisodiy munosabatlar sohasidagi faoliyatlar bilan bog'liqligi ta'kidlangan.

Yuqoridagi fikrlarni umumlashtirgan holda tashqi iqtisodiy faoliyatni davlatning boshqa davlatlar bilan savdo, iqtisodiyot, texnologiya, madaniyat, turizm sohasidagi hamkorligini rivojlantirish borasidagi faoliyati deb hisoblab, barcha iqtisodiy sohalardagi munosabatlar bilan aloqador deb aytishimiz mumkin.

Tashqi iqtisodiy faoliyat bilan bog'liq jinoyatlar asosan soliq, boj, yig'im va boshqa majburiy to'lovlarni kamroq to'lash yoki umuman to'lamaslik maqsadida sodir etiladigan bojxona to'g'risidagi qonunchilikni buzish jinoyatlaridir. Ushbu jinoyatlar bojxona to'lovlari va yig'imlar hisobidan byudjetga pul tushishini cheklab, valyuta zaxiralarining shakllanishiga va milliy valyutamizning barqarorligini ta'minlashga salbiy ta'sir o'tkazmoqda. Bu esa ijtimoiy rivojlanishning salbiy omili bo'lib, uning keng ko'lamda yoyilishi iqtisodiy islohotlarga real tahdididir.

Biroq shuni hisobga olish kerakki, bunday jinoiy harakatlar bojxona chegaralarida sodir etilishi tashqi iqtisodiy faoliyatni amalga oshirish tartibiga hamtajovuz qiladi va bu harakatlarni TIF sohasidagi jinoyatlar ekanligidan dalolat beradi. O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi Plenumining **2023-yil 20-fevraldagi 2-sonli qaroriga** [6] ko'ra, "*Tovarlar va transport vositalarini belgilangan tartibni buzgan holda bojxona chegarasidan har qanday tarzda o'tkazish qonunga xilof hisoblanadi va ma'muriy yoki jinoiy javobgarlikka sabab bo'ladi*" deb belgilab qo'yilgan.

Shu o'rinda ta'kidlash lozimki, bojxona sohasidagi jinoyatlarning Jinoyat kodeksiga joylashuvidan kelib chiqsak, Jinoyat kodeksining 182 va 184 (faqat bojxona to'lovlarni to'lashdan bo'yin tovlash holatlari bo'yicha) moddalarida ko'rsatilgan jinoyatlar bevosita tashqi iqtisodiy faoliyatga tajovuz qilsa, qolgan jinoyatlar bojxona qonunchiligi buzilishi sifatida TIF sohasiga bilvosita ta'sir ko'rsatadi.

Xorijiy davlatlar tajribasini o‘rganish hamda ularning ijobiy xususiyatlarini milliy jinoyat qonunchiligiga joriy etish jinoyat qonunchiligini takomillashtirishning muhim yo‘nalishlaridan biri sanaladi. Buning sababi shuki, milliy jinoyat qonunchiligini xorijiy mamlakatlarning jinoyat qonunchiligi bilan qiyosiy o‘rganish uning afzalliklarini aniqlash va yurtimizda jinoiy qonunchilikni rivojlantirish istiqbollari chuqurroq anglab yetishga yordam beradi.

Shuningdek, qonun loyihalarini xorijiy huquqiy amaliyot bilan har tomonlama chuqur qiyosiy tahlil qilish asosida ularni muhokama etish va sifat jihatidan yanada yuqori bosqichga ko‘tarishning muhim shartlaridan biri hisoblanadi.

Tashqi iqtisodiy faoliyati sohasidagi huquqbuzarliklar uchun javobgarlik bilan bog‘liq masalalar ko‘pchilik xorijiy mamlakatlar qonunchiligida dolzarbdir. Bu fakt tashqi iqtisodiy faoliyat bugungi kunda aksariyat mamlakatlarning iqtisodiy va siyosiy hayotidagi eng muhim va o‘zgaruvchan sohalardan biri ekanligi bilan izohlanadi.

Mamlakatimizdagi tashqi iqtisodiy faoliyat sohasidagi munosabatlarni tartibga solishning jinoiy-huquqiy normalarini har tomonlama o‘rganish (tadqiq qilish) uchun ushbu sohadagi xorijiy mamlakatlar qonunchiligini qiyosiy tahlil qilish orqali xorijiy tajribaning afzalliklari va kamchiliklarini aniqlash imkoniyatini beradi va kelgusida ilg‘or xorijiy tajribani o‘zimizga moslashtirish asosida qonunchiligimizni takomillashtirish bo‘yicha takliflarni shakllantirish mumkin bo‘ladi. Lekin xorijiy tajribani qabul qilish ulardagi huquqiy normalarni qonunchiligimizga to‘g‘ridan to‘g‘ri ko‘chirish degan ma‘noni anglatmasligi kerak.

Shu jihatdan qaralganda bojxona to‘g‘risidagi qonun hujjatlarini buzish jinoyati bo‘yicha ayrim xorijiy davlatlar qonunchiligi tahlil etilganda ularni shartli ravishda ikkita guruhga ajratish mumkin:

- birinchi guruh – bojxona to‘g‘risidagi qonun hujjatlarini buzish bilan bog‘liq qilmishlar uchun bir nechta jinoyat tarkibi belgilangan davlatlar (Rossiya Federatsiyasi, Latviya, Moldova, Armaniston, Ozarbayjon, Turkmaniston, Tojikiston, Qirg‘iziston, Gruziya, Bolgariya, Mongoliya, Belarus Respublikasi, Gresiya, Daniya, Finlyandiya, Qozog‘iston, shu jumladan O‘zbekiston Respublikasi);

- ikkinchi guruh – “bojxona to‘g‘risidagi qonun hujjatlarini buzish” deb nomlangan alohida jinoyat tarkibi mavjud bo‘lmagan, ammo uning ayrim shakllari uchun javobgarlik nazarda tutilgan davlatlar (Fransiya, Polsha, Germaniya Federativ Respublikasi, Shvesiya, Ispaniya, AQSh, Shveysariya, Angliya) [7].

Dastlab MDH mamlakatlarda bojxona sohasidagi munosabatlarni jinoiy huquqiy tartibga solishning o‘ziga xos xususiyatlarini o‘rganamiz. Ko‘rib chiqilayotgan davlatlarning jinoyat qonunchiligi O‘zbekiston Respublikasi qonunchiligidan sezilarli darajada farq qilmaydi, ammo shunga qaramay, tadqiqotimiz uchun qiziqarli bo‘lgan o‘ziga xos xususiyatlarga ega.

O‘zbekiston Respublikasi bilan bir xil huquqiy tizimdagi MDHga a‘zo aksariyat davlatlarda “bojxona to‘g‘risidagi qonun hujjatlarini buzish” deb nomlangan yagona jinoyat tarkibi mavjud emas. Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, Rossiya Federatsiyasi, Moldova, Armaniston, Ozarbayjon, Turkmaniston, Tojikiston, Qirg‘iziston, Belarus Respublikasi, Qozog‘iston jinoyat qonunchiligida bojxona to‘g‘risidagi qonun hujjatlarini buzish bilan bog‘liq qilmishlar uchun bir nechta jinoyat tarkibi belgilangan. Mazkur holat MDHga a‘zo mamlakatlar jinoyat qonunlarining 1996 yilgi MDH mamlakatlari uchun model Jinoyat kodeksiga asosan ishlab chiqilganligi bilan bog‘liqdir.

Bojxona to‘g‘risidagi qonun hujjatlarini buzish jinoyatini tahlil qilishda Qozog‘iston jinoyat qonuni ham o‘ziga xos xususiyatlarga egaligini qayd etish lozim. Jumladan, Qozog‘iston JKda uchta moddada bojxona to‘g‘risidagi qonun hujjatlarini buzish bilan bog‘liq quyidagi qilmishlar ko‘rsatilgan bo‘lib ular quyidagilardir:

a) Qozog‘iston Respublikasi Jinoyat kodeksining 234-moddasida iqtisodiy kontrabanda uchun javobgarlik belgilangan.

Unga ko'ra Bojxona ittifoqiga a'zo davlatlar chegarasidan o'tkazilishi taqiqlangan yoki o'tkazish uchun tegishli ruxsat talab etiladigan tovar yoki boshqa predmetlarni bojxona nazoratini chetlab yoki bojxona nazoratidan yashirib yoxud bojxona hujjatlari yoki vositalariga o'xshatib yasalgan hujjatlardan aldash yo'li bilan foydalangan holda yoki deklaratsiyasiz yoxud boshqa nomga yozilgan deklaratsiyadan foydalanib ko'p miqdorda o'tkazganlik uchun javobgarlik nazarda tutilgan.

b) Qozog'iston Respublikasi Jinoyat kodeksining 236-moddasida esa ko'p miqdordagi bojxona to'lovlari va yig'imlarini to'lashdan bo'yin tovlaganlik uchun javobgarlik o'rnatilgan.

v) Qozog'iston Respublikasi Jinoyat kodeksining 286-moddasida muomaladan chiqarilgan predmetlar hamda muomala qilish cheklangan predmetlar kontrabandasi uchun jinoiy javobgarlik belgilangan. Mazkur jinoyat ob'ektiv tomondan Bojxona ittifoqiga a'zo davlatlar chegarasidan muomaladan chiqarilgan yoki muomala qilish cheklangan tovar yoxud boshqa predmetlarni bojxona nazoratini chetlab yoki bojxona nazoratidan yashirib yoxud bojxona hujjatlari yoki vositalariga o'xshatib yasalgan hujjatlardan aldash yo'li bilan foydalangan holda yoki deklaratsiyasiz yoxud boshqa nomga yozilgan deklaratsiyadan foydalanib o'tkazganlikda ifodalanadi [8].

Qirg'iziston Respublikasi jinoyat qonunchiligi o'rganilganda, mazkur qonunchilikda bojxona sohasidagi jinoyatlar alohida turkumlantirilgan. Ya'ni Qirg'iziston Respublikasi Jinoyat kodeksining 231-moddasi "Iqtisodiy kontrabanda" deb nomlanib, Yevroosiyo iqtisodiy ittifoqining bojxona chegarasi orqali tovarlar yoki boshqa narsalarni bojxona nazoratidan qo'shimcha ravishda yoki yashirish yoki hujjatlar yoki bojxona identifikatsiya vositalaridan firibgarlik yo'li bilan foydalanish yo'li bilan olib o'tish yoki deklaratsiya qilmaslik yoki noto'g'ri deklaratsiyalash harakatlari uchun mazkur modda doirasida javobgarlikka tortilishi belgilangan.

Shu bilan birga, JKning 285-moddasi (Qirg'iziston Respublikasining bojxona chegarasi orqali olib o'tishning maxsus qoidalari belgilangan ashyolarni kontrabanda qilish)da belgilangan jinoyatning predmeti giyohvandlik vositalari, psixotrop moddalar, ularning analoglari va prekursorlari, kuchli, zaharli, radioaktiv yoki portlovchi moddalar; qurollar, portlovchi qurilmalar, o'qotar qurollar yoki o'q dorilar; yadroviy, kimyoviy, biologik va ommaviy qirg'in qurollarining boshqa turlari; ommaviy qirg'in qurollarini yaratishda qo'llanilishi mumkin bo'lgan va Qirg'iziston Respublikasining bojxona chegarasi orqali olib o'tishning maxsus qoidalari belgilangan materiallar, texnologiyalar, ilmiy-texnik ma'lumotlar va uskunalar; bojxona chegarasi orqali maxsus qoidalarga muvofiq olib o'tiladigan strategik ahamiyatga ega bo'lgan tovarlar va madaniy boyliklar hisoblanadi.

Bundan tashqari, JKning 241-moddasi "Bojxona to'lovlari to'lashdan bo'yin tovlash" deb nomlanib, bojxona to'lovlari kamaytirish uchun asos hisoblaniuvchi hujjatlarini qalbakilashtirish yoki ularni yo'qotishda ifodalangan harkatlar uchun bizning qonunchiligimizdan farqli ravishda, alohida jinoiy javobgarlik nazarda tutilgan [9].

Bojxona to'g'risidagi qonun hujjatlarini buzish jinoyatining mohiyatan u yoki bu jihatlari haqida so'z yuritilgan davlatlar jinoyat qonunchiligida yuqoridagidek tavsiflangan. Yuqorida qayd etilganidek, mazkur davlatlar jinoyat qonunlariga ko'ra "bojxona to'g'risidagi qonun hujjatlarini buzish" kabi o'xshash jinoyat mavjud bo'lmasada, kontrabanda, iqtisodiy kontrabanda, bojxona to'lovlari va yig'imlarini to'lashdan bo'yin tovlash kabi jinoyatlarni tadqiq etilayotgan jinoyat tarkibiga yaqin qilmishlar sifatida ko'rish mumkin.

Tadqiq etilgan ikkinchi guruhga mansub ayrim xorijiy davlatlarda "bojxona to'g'risidagi qonun hujjatlarini buzish" deb nomlangan alohida jinoyat tarkibi mavjud emas.

O'ziga xosligi yanada shunda ham namoyon bo'ladiki, agar shaxs bojxona to'g'risidagi qonun hujjatlarini buzayotib, ruxsat etilgan chegaradan chiqqan bo'lsa, unda tegishli qonunlarga binoan javobgarlik qo'llaniladi.

Fransiyada “bojxona to‘g‘risidagi qonun hujjatlarini buzish” deb nomlangan alohida jinoyat tarkibi mavjud emas. Lekin bojxona to‘g‘risidagi qonun hujjatlarini buzishning ayrim shakllari uchun javobgarlik nazarda tutilgan. Masalan, Fransiya jinoyat qonunining 226- moddasida bojxonadan o‘ziga qonuniy asosda tegishli bo‘lmagan tovarlar yoki shaxsni tasdiqlovchi hujjatlar bilan o‘tganlik uchun jinoiy javobgarlik belgilangan [10].

Shuningdek, Shveysariyada ham “bojxona to‘g‘risidagi qonun hujjatlarini buzish” deb nomlangan alohida jinoyat tarkibi mavjud emas. Biroq bojxona to‘g‘risidagi qonun hujjatlarini buzishning ayrim shakllari uchun javobgarlik nazarda tutilgan. Masalan, Shveysariya jinoyat qonunining 246-moddasida bojxonadan o‘tishda soxta hujjatlardan foydalanganlik, 264-moddada esa Shveysariya tomonidan ratifikatsiya qilingan bojxonaga oid xalqaro hujjatlar qoidalarini buzganlik, 321-moddada bojxonada yuk va pochta rasmiylashtiruvini buzganlik uchun jinoiy javobgarlik belgilangan [11].

Yuqoridagi izlanishlarni inobatga olgan xolda bojxona to‘g‘risidagi qonunchilikni buzish jinoyati ham iqtisodiyot sohasidagi jinoyatlardan birni sifatida qaralishi va uning o‘ziga xos bo‘lgan jihatlari (*bojxona qonunchiligi bilan bog‘liq*) inobatga olinishi lozim.

Xulosa qilib shuni aytishimiz mumkinki, bojxona to‘g‘risidagi qonunchilikka muvofiq tovarlarni olib kirish, yoki olib chiqishni taqiqlash davlat xavfsizligini ta‘minlash jamoat tartibini, axloq-odobni inson hayoti va sog‘lig‘ini atrof tabiiy muhitni muhofaza qilish, O‘zbekiston Respublikasi va boshqa mamlakatlarning tarixiy arxeologik va san‘at yodgorliklarini himoya qilish maqsadida, shuningdek O‘zbekiston Respublikasining boshqa manfaatlaridan kelib chiqqan holda amalga oshiriladi. Tovarlarni bojxona chegarasidan o‘tkazishni cheklash esa xalqaro vaziyat ichki bozorni himoya qilishdan kelib chiqib, shuningdek chet el davlatlari va ittifoqlarining O‘zbekiston Respublikasi manfaatlarini kamsituvchi yoki ularga ziyon yetkazuvchi harakatlariga javoban choralar sifatida o‘rnatiladi.

Bojxona to‘g‘risidagi qonun hujjatlarini buzish bilan bog‘liq jinoyatlar bojxona chegarasi orqali tovar va transport vositalarini olib o‘tish, boj to‘lovlarini undirish, bojxona rasmiylashtiruvi, bojxona nazoratini amalga oshirish tartibi va shartlaridan hamda bojxona siyosatini amalga oshirishning boshqa vositalaridan iboratdir. Jonatan Herrining ta‘kidlashicha, “qonunchilik nuqtai nazaridan bojxona ishi davlat iqtisodiy faoliyatining kontrabanda va boshqa bojxona sohasiga oid sodir etilgan jinoyatlardan bir sifatida qaraladi” [12].

Bizning fikrimizcha esa, bojxona to‘g‘risidagi qonun hujjatlarini buzish jinoyati davlat va jamiyat manfaatlariga zarar keltiruvchi iqtisodiyot sohasidagi jinoyat sifatida qaraladi. Bu sohadagi jinoyatlar turg‘un va jadal iqtisodiy munosabatlarga zarar yetkazishi bilan birgalikda jamiyatdagi sog‘lom iqtisodiy raqobat jarayonlariga ham ta‘sir o‘tkazadi.

IQIBOSLAR. ЧОШКИ. REFERENCES.

1. O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi T. “O‘zbekiston” 2023-yil.
2. O‘zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksi. O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari milliy bazasining rasmiy veb-sayti www.lex.uz.
3. Suchkov Yu.I. Преступления в сфере внешнеэкономической деятельности Rossiyskoy Federatsii. Moskva, 2007. S. 115.
4. Dmitrienko I.V. Внешнеэкономическая деятельность как объект уголовноправовой охраны // Rossiyskiy sledovatel. 2008. № 8. С. 13–15. 15.
5. A.T Achilov “Tashqi iqtisodiy faoliyat bilan bog‘liq bojxona qonunchiligining buzilish jinoyatlarini jinoiy-huquqiy tartibga solishni takomillashtirish” Bojxona instituti 2020 y. 68 b.
6. Jonatan Herring. Criminal Law: Text cases and materials/ Oxford United Kingdom; New York: Oxford University press [2014] P 936.
7. Qirg‘iziston Respublikasi Jinoyat Kodeksi // URL: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ruru/568>.
8. Qozog‘iston Respublikasi Jinoyat kodeksi // URL: https://kodeksy-kz.com/ka/ugolovnyj_kodeks/234.htm.
9. O‘zbekiston Respublikasi Davlat bojxona qo‘mitasining 2019-yil 31-dekabrda 329-sonli buyrug‘i bilan tasdiqlangan “O‘zbekiston Respublikasi Davlat bojxona xizmati organlari tomonidan tashqi iqtisodiy faoliyat sohasidagi huquqbuzarliklar bo‘yicha ish yuritish tartibi to‘g‘risida”gi Uslubiy qo‘llanmasi
10. www.legislationline.org/documents/section/criminalcodes/france_criminal_code.pdf.
11. www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/Swiss Criminal Code of 21 December 1937 (Status as of 1January 2014) The Federal Assembly the Swiss Confederation, based on Article 123 paragraphs 1 and 3 of the Federal Constitution, and having considered a Federal Council Dispatch dated 23 July 1918.
12. Jonatan Herring. Criminal Law: Text cases and materials/ Oxford United Kingdom; New York: Oxford University press [2014] P 936.

ISSN: 2181-4031
DOI Journal 10.56017/2181-4031

ФУНДАМЕНТАЛ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

II-ЖИЛД, 3 СОН

ЖУРНАЛ ФУНДАМЕНТАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ

ТОМ-II, НОМЕР 3

JOURNAL OF FUNDAMENTAL STUDIES

VOLUME-II, ISSUE 3

«Фундаментал тадқиқотлар» электрон журнали 2022 йил 22 декабрь куни № 054837-сонли гувоҳнома билан оммавий ахборот воситаси сифатида давлат рўйхатидан ўтказилган.

Муассис: «IMFAKTOR Pages» масъулияти чекланган жамияти.

Таҳририят манзили: 100152, Тошкент шаҳри, Учтепа тумани, “Ватан” МФЙ, Чилонзор 24-мавзеси, 2-уй.

Телефон номер: +99894-410 11 55

Эл. почта: tahririyat@imfaktor.uz

Веб-сайт: www.imfaktor.uz